

УДК 336.743 (477)

В.П. Марчук, канд. екон. наук, доц.,

ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ»

Деякі питання валютного регулювання в Україні в кризові періоди

У статті проведено аналіз використання Національним банком України різних інструментів валютного регулювання в кризові періоди 1998 р., 2004- 2005 рр. та 2008-2009 рр. На підставі аналізу їх використання та існуючих об'єктивних умов запропоновані найбільш суттєві інструменти валютного регулювання, які допоможуть зняти напругу у разі виникнення другої хвилі банківської кризи у 2009 р.

Ключові слова: попит та пропозиція на іноземну валюту, девальвація та ревальвація національної валюти, інтервенції НБУ, рівень міжнародних резервів, офіційний та готівковий курс національної валюти, динаміка платіжного балансу, регламентація валютних операцій в кризові періоди.

Постановка проблеми. В сучасних умовах продовження банківської кризи в Україні та несвоечасності прийняття Національним банком України заходів щодо подолання її наслідків у 2008 році виникає необхідність проаналізувати за допомогою яких інструментів валютного регулювання і в яких умовах Національний банк зміг впоратись з валютними кризами у 1998 р. та 2004-2005 рр. та які основні заходи валютного регулювання необхідно прийняти на валютному ринку України у разі другої хвилі банківської кризи .

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблемі з'ясування джерел походження валютних криз і аналізу їх протікання та пошуку оптимальних інструментів регламентації валютних операцій в кризові періоди приділено велику увагу в наукових працях В. Гейця, . О. Дзюблюка, І. Д'яконової, О. Барановського О. Береславської, Ф. Журавка, В. Коваленко, В. Міщенко, Д. Полозенко, А. Сомік та інших.

Метою статті є розроблення пропозицій щодо застосування адекватних заходів регулювання на валютному ринку України у разі другої хвилі банківської кризи.

Виклад основного матеріалу. У різні часи для подолання валютних криз різні країни використовували різні заходи. Перша валютна криза відбулася в Україні у 1998 році, під впливом кризових явищ на світовому фінансовому ринку, які почалися у 1997 році. Стрімкий відтік іноземного капіталу у кінці 1997 року з країн південно-східні Азії, а з серпня 1998 року з Росії, з якою Україна була пов'язана тісними зовнішньо-торгівельними відносинами, спричинила значні девальваційні очікування нерезидентів і відповідні вилучення інвестицій та падіння офіційного курсу національної валюти більше ніж у два рази, а готівкового курсу - у три рази. З метою недопущення розвитку кризових явищ в цей період Національним банком України були вжиті жорсткі адміністративні заходи з регламентації валютних операцій: запровадження у вересні 1998 року обов'язкового продажу валютних надходжень експортерів в розмірі 75% з подальшим їх зниженням до 50%; тимчасова заборона купівлі-продажу безготівкової іноземної валюти на міжбанківському ринку та здійснення цих операцій тільки на Українській та Кримській міжбанківській валютній біржі, а в подальшому і закриття цих бірж; обмеження на здійснення резидентами попередньої (авансової) оплати у вільноконвертованій валюті за імпортними контрактами; запровадження обмежень щодо купівлі іноземної валюти банками-нерезидентами; дозвіл на купівлю комерційними банками валюти для клієнтів тільки за наявності імпортного зовнішньо-торгівельного контракту та довідки ДПА; забезпечення готівкового ринку в достатніх розмірах валютою через продаж її на аукціонах УМВБ; запровадження обмежень на продаж готівкової іноземної валюти фізичним особам-резидентам у розмірі, що не перевищує 1000 дол. США; заборона уповноваженим банкам мати відкриту валютну позицію; обмеження максимального розміру маржі між курсами купівлі-продажу готівкової валюти у розмірі не більше 5% від офіційного курсу; запровадження обмежень кредитування в іноземній валюті; підвищення норм обов'язкового резервування для банків і вилучення з їх покриття обсягів активів, розміщених у державних цінних паперах [2].

Проведення вищезазначених заходів дозволило збільшити пропозицію та зменшити попит на готівкову та безготівкову іноземну валюту, що дало змогу у 2000 році стабілізувати середній курс національної валюти на рівні 5,44 грн. за долар США, зменшити темпи падіння ВВП і досягти в цьому році їх приросту на рівні 5,9% .

Але для досягнення такого результату Національному Банку України довелося скоротити обсяги золотовалютних резервів в три рази з 2359 млн. дол. США в 1997 р. до 793 млн. дол. США в 1998 р. Швидкі та ефективні заходи адміністративного характеру втручання Національного банку України дозволили уже у 2000р. збільшити золотовалютні резерви приблизно у два рази та підвищити конкурентоспроможність національної валюти.

Після стабілізації на валютному ринку України Національний Банк України впроваджував заходи спрямовані на лібералізацію валютної політики: запровадження плаваючого режиму обмінного курсу національної валюти; скасування обмежень на авансову оплату імпорتنих контрактів; збільшення розміру маржі з 5% до 10% від офіційного курсу Національного Банку України при проведенні операцій з готівковою іноземною валютою; дозвіл комерційним банкам надавати кредити фізичним особам в готівковій іноземній валюті та ін.

Банківська криза наприкінці 2004 р. була спричинена політичними чинниками, які виникли внаслідок політично-економічної ситуації в період проведення президентських виборів 2004-2005 рр., Це призвело до посилення недовіри населення до банківської системи і відтоку коштів з депозитних вкладів населення та ажіотажного попиту населення на готівкову валюту (за дев'ять тижнів починаючи з листопада 2004 р. обсяг вилучення депозитних коштів становив 4,5 млрд. грн., а чистий обсяг купівлі готівкової іноземної валюти населенням перевищив еквівалент 1,7 млрд. дол. США) [6]. Для попередження валютної кризи в умовах стрімкого росту попиту фізичних осіб на готівкову іноземну валюту правлінням Національного Банку України 29.09.2004 року була прийнята постанова № 462 «Про продаж

Національним Банком України готівкової іноземної валюти та внесення змін до Інструкції про порядок організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України». Цією постановою на період кризи були внесені такі зміни в « Інструкцію про порядок організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України» : банк (фінансова установа) може тільки один раз протягом дня змінювати курси купівлі-продажу іноземної валюти; курси купівлі-продажу іноземної валюти першої групи Класифікатора іноземних валют та банківських металів не можуть відхилятися більше ніж на 2,0 процента від установленого Національного Банку України офіційного курсу гривні; для збільшення обсягів продажу готівкової іноземної валюти через комерційні банки Національного Банку України в межах Торгівельної сесії запропонував банкам купувати її по окремим заявкам, за курсом який встановлює Національний Банк України.

Крім того, постановою правління Національного банку України від 30.11.2004 р. № 576 «Про тимчасові заходи щодо діяльності банків» було встановлено, що одноразовий продаж клієнтам готівкової іноземної валюти не може перевищувати одну тисячу доларів США. Куплена уповноваженими банками у Національного Банку України готівкова іноземна валюта направлялась виключно для продажу її населенню через операційні каси банків та пункту обміну іноземної валюти. Комерційні банки щоденно звітувались про обсяги проданої готівкової валюти. Працівники обласних управлінь Національного банку України щоденно здійснювали перевірки операційних кас банків та пунктів обміну валюти щодо дотримання банками нових вимог. Працівники центрального апарату Національного банку України здійснювали раптові позапланові перевірки дотримання банками цих вимог. До порушників застосовувались відповідні заходи впливу.

Своєчасні дії Національного Банку України по стабілізації валютного ринку, відновлення довіри населення до банківської системи та ліквідація політичної напруги дали швидкі позитивні результати (табл. 1).

Таблиця 1

Стан валютного ринку України за період вересня 2004 р. – квітня 2005 р.

Показники	Місяці 2004 р.				Місяці 2005 р.			
	9	10	11	12	1	2	3	4
1. Офіційний курс НБУ за 1 дол. США, грн.	5,31	5,31	5,31	5,31	5,30	5,30	5,28	5,05
2. Інтервенції НБУ на валютному ринку (млн. дол. США)	208	1225	-1047	-431	712	893	1498	1128
3. Загальний обсяг операцій на готівковому валютному ринку, млн. дол. США, у т. ч.:	1761	2514	2332	1715	1262	1366	1843	1950
– куплено банками	813	626	570	432	537	696	1044	1013
– продано банками	948	1888	1762	1283	725	670	799	937
4. Середньозважений готівковий курс 1 дол. США, грн.:								
– купівлі	5,33	5,37	5,37	5,38	5,37	5,30	5,26	5,15
– продажу	5,38	5,41	5,41	5,41	5,40	5,33	5,30	5,21
5. Міжнародні резерви НБУ, млн. дол. США	10501	9145	9888	9525	10058	10944	11952	13004
6. Банківські вклади у ВКВ фізичних осіб, млн. дол. США	3251	3540	3635	3614	3832	4076	4176	4300

Аналіз таблиці 1 свідчить, що обсяги проданої банками готівкової валюти (за активною допомогою Національного банку України) в кризовий період жовтня-листопада 2004 р. зросли в два рази порівняно з вереснем місяцем 2004 р. Сприятлива кон'юнктура на українську експортну продукцію на міжнародних ринках в другому та третьому кварталах 2004 р. значно збільшила позитивну динаміку рахунку поточних операцій платіжного балансу, що дало змогу Національному банку України збільшити міжнародні резерви з 6157 млн. дол. США в кінці першого кварталу 2004 р. до 10501 млн. дол. США в кінці третього кварталу 2004 р. Зростання міжнародних резервів дало можливість Національному банку здійснити інтервенції для підтримки курсу гривні на валютному ринку України в кризовий період листопада-грудня 2004 р. в розмірі 1478 млн. дол. США. При цьому міжнародні резерви за три кризові місці 2004 р. скоротились всього на 10%, а з січня 2005 р. почали стрімко зростати. За перші вісім місяців 2004 року населення продало валюти на суму 993 млн. дол. США більше, ніж купило.

Але після загострення політичної боротьби в ході президентської компанії тенденція змінилась на протилежну: у жовтні-грудні обсяг купівлі іноземної валюти населенням був більший обсягу продажу на 3,3 млрд. дол. США. При цьому відтік коштів в цілому по банківській системі з депозитних валютних рахунків населення не спостерігався.

Незважаючи на тенденцію погіршення торгівельного балансу в 2004 - 2005 рр., з 2005 р. спостерігалась тенденція збільшення припливу іноземного капіталу на фінансовий рахунок, що дозволило в 2005 р. мати позитивне сальдо платіжного балансу в розмірі 10721 млн. дол. США, або у 4,2 рази більше ніж у 2004 р. Приплив іноземної валюти, наявність її обов'язкового продажу, збільшили пропозицію іноземної валюти на внутрішньому ринку (за січень-квітень 2005 р. Національним Банком України було викуплено іноземної валюти на суму 4,2 млрд. дол. США, що в три рази більше ніж за останні 4 місяці 2004 р.). Це сприяло укріпленню офіційного курсу національної валюти, яка 21 квітня 2005 р. ревальвувала щодо долара США на 4,4% до рівня 5,05 грн.

З 2005 році в Україні намітилась негативна тенденція до уповільнення темпів економічного зростання, погіршення сальдо торгівельного балансу, збільшення темпів інфляції. Тому, Національний Банк України проводив політику стабілізації валютного курсу за умов збереження тенденції до поступової лібералізації валютної політики та зменшення ролі адміністративних важелів впливу: відміна обов'язкового продажу експортної виручки; відміна положення, яке зобов'язувало нерезидентів попередньо розміщувати на депозитному рахунку повну суму за угодою купівлі державних облігацій; скасування заборони згідно якої від банків вимагалась здійснювати на протязі однієї торгівельної сесії лише односторонні операції (або купівлю, або продаж іноземної валюти); дозвіл на проведення форвардних операцій; спрощення процедури отримання резидентами кредитів, позик в іноземній валюті від нерезидентів.

Як зазначали українські фахівці в галузі антикризового управління В. Коваленко та О. Крохмаль з початку 2005 р. в банківській системі України почали накопичуватись кризові тенденції: високі темпи кредитування; високий рівень доларизації економіки; невідповідність обсягів виданих довгострокових кредитів обсягам залучених довгострокових депозитів з урахуванням валютних дисбалансів [6].

Наші розрахунки за період 2005 р. та дев'ять місяців-2008 рр. свідчать про наявність значних диспропорцій в банківській системі України (табл. 2).

Таблиця 2

**Деякі показники діяльності банківської системи України за період
2005 р. - дев'яти місяців 2008 р.**

Показники	Роки			
	2005	2006	2007	9 місяців 2008
1. Темпи росту кредитування, всього (у % до попереднього року)	162	171	174	174*
2. Питома вага кредитів наданих фізичним особам, %	24,9	33,5	37,5	38,1
3. Питома вага кредитів в іноземній валюті, наданих фізичним особам в їх загальній масі, %	59,0	63,9	64,6	71,8
4. Частка депозитів в іноземній валюті в грошовій масі (M2), %	23,2	27,0	22,9	22,8
5. Відношення довгострокових кредитів до довгострокових депозитів, %	173	197	227	235
6. Відношення довгострокових кредитів в іноземній валюті до довгострокових депозитів в іноземній валюті, %	210	253	366	391
7. Питома вага банківських зовнішніх запозичень у загальному зовнішньому боргу, %	15,4	25,8	38,7	41,1

*В цілому за 2008 р.

Данні таблиці свідчать, що щорічні темпи кредитування в Україні становили 62-74%. Між тим, передкризовий досвід країн Південно-Східної Азії свідчить, що якщо збільшення обсягів кредитування більш ніж у два рази перевищує темпи зростання ВВП, це може вважатися ознакою потенційної загрози настання банківської кризи [1]. В Україні в цей період темпи зростання обсягів кредитування перевищували темпи зростання ВВП майже в 10 разів. Крім того, зростання обсягів кредитування відбувалось за рахунок розширення кредитування фізичних осіб. Питома вага кредитів

наданих фізичним особам зросла за цей період на 13,3% . Причому більшість кредитів наданих фізичним особам видавалась в іноземній валюті. Їх питома вага за аналізує мий період зросла з 59,0% до 71,8%. При цьому, якщо загальний розрив між довгостроковими кредитами та довгостроковими депозитами в 2005 р. складав 173 %, то за дев'ять місяців 2008 р. -235 % . Розрив між довгостроковими кредитами в іноземній валюті та довгостроковими депозитами в іноземній валюті був ще більшим. Так, якщо в 2005 р. він складав 210%, то за дев'ять місяців 2008 р.- 391%. Аналіз рівня доларизації за показником питомої ваги депозитів в іноземній валюті в грошовій масі (M2), свідчить що він коливається в межах 23-27%, тоді як у Польщі він складав всього 12,3% [6]. Між тим, досвід Росії свідчить, що в умовах стабільної політичної обстановки та масштабного припливу іноземної валюти рівень доларизації падає. Так, частка інвалютних вкладів у загальній сумі депозитів фізичних осіб в Росії зменшилась з 34,3% станом на 1 жовтня 2003 р. до 14,1% станом на 1 жовтня 2008 р. За експертною оцінкою Е. Наймана з врахуванням готівкової валюти , яка знаходиться на руках у населення, частка готівкової валюти в загальному обсязі грошової маси в Україні зросла з 40% в 1998 р. до 60% на початок 2009 р. [7]. Це дуже негативна тенденція, оскільки валюта, яка знаходиться на руках у населення не піддається регулюванню зі сторони Національного банку України та сприяє збільшенню волатильності валютного курсу оскільки до попиту на іноземну валюту для виконання зовнішньоекономічних зобов'язань юридичних осіб додається внутрішній попит населення.

Для задоволення зростаючих потреб в кредитних ресурсах банківська система України значно збільшила зовнішні запозичення. Так, за період, який аналізується, обсяг зовнішніх запозичень банками зріс в 6,9 рази, а їх питома вага в загальній масі запозичень збільшилась на 25,7% [5].

В умовах коли Національний банк України підтримував стабільний курс гривні ці диспропорції не мали руйнівних наслідків для банківської системи та економіки України. Але в 2008р. рейдерська атака на «Промінвестбанк»

спричинила недовіру населення до банківської системи в цілому, що призвело до відтоку коштів з банківської системи та одночасно, в умовах світової фінансової кризи, зріс попит на іноземну валюту зі сторони державних, корпоративних та банківських установ для погашення зовнішніх зобов'язань, а також зі сторони нерезидентів для виведення інвестицій за межі України. З 2005 року по четвертий квартал 2008 р. в Україні спостерігався приплив іноземних інвестицій, що давало Національному банку можливість поповнювати міжнародні резерви та підтримувати курс гривні на стабільному рівні. З четвертого кварталу 2008 р. тенденція змінилась на зворотню, по рахунку операцій з капіталом та фінансовому рахунку відбувся відтік коштів в сумі 6,2 млрд. дол. США. Негативна динаміка сальдо рахунку поточних операцій підсилила цю тенденцію. В цілому за четвертий квартал 2008 р. сальдо платіжного балансу було від'ємним та складало – 9,5 млрд. дол. США [5]. В умовах нестачі коштів для підтримки курсу гривні Національному банку України довелося девальвувати її курс в грудні 2008 р. до рівня 7,7 грн. за долар США. Недовіра до банківської системи та високий ступень доларизації кредитів фізичних осіб спричинив також шалений тиск на готівковий валютний ринок з боку населення. В листопаді 2008 р. продаж валюти населенням зменшився в 2,5, що привело до зменшення рівня її продажі банками в грудні в 2,3 рази проти вересня 2008 р. В результаті чого середній курс продажу готівкового долару США впав в грудні 2008 р. до рівня 7,81 грн., або на 60% проти вересня 2008 р. (табл. 3).

Таблиця 3

Стан валютного ринку України за період вересня 2008 р. - квітня 2009 р.

Показники	Місяці 2008 р.				Місяці 2009 р.			
	9	10	11	12	1	2	3	4
Офіційний курс 1 дол. США, грн.	4,86	5,76	6,74	7,70	7,70	7,70	7,70	7,70
Інтервенції НБУ на валютному ринку України (сальдо), млн. дол. США	- 150	- 4115	- 3399	- 2771	- 1611	- 1730	- 1077	- 946
Середньозважений готівковий курс 1 дол. США, грн.: у т. ч.:								
– купівлі	4,83	5,50	6,01	7,63	8,17	8,35	8,24	8,03
– продажу	4,89	5,60	6,02	7,81	8,21	8,37	8,25	8,04
Обсяг операцій на готівковому ринку України, млн. дол. США, у т. ч.:	6391	5150	4392	3342	2110	2933	2385	2421
– куплено банками	2535	2106	1025	1646	768	754	909	1128
– продано банками	3856	3044	3367	1696	1342	2179	1476	1293
Міжнародні резерви, млн. дол. США	37526	31923	32743	31543	28820	26459	25392	24495
Банківські вклади фізичних осіб у валюті, млн. дол. США	15662	13882	14078	13668	13045	12233	11922	11939

З метою усунення негативних наслідків фінансової кризи правління Національного банку прийняло постанову від 11.10.2008 р. № 319 «Про додаткові заходи щодо діяльності банків», якою в сфері валютних операцій вводились наступні обмеження: надання валютних кредитів контрагентам, які не мають валютної виручки було обмежено обсягами заборгованості за ними на дату введення постанови в дію; банкам дозволялось здійснювати операції з купівлі однієї іноземної валюти за іншу винятково при умові, що обидві валюти є валютами однієї групи класифікатора валют; банкам дозволялось здійснювати власні операції з купівлі валюти за гривні в межах установлених лімітів відкритої валютної позиції банку за наявності зобов'язань у цій валюті, за якими настав термін виконання; купівля, обмін іноземної валюти з метою дострокового виконання зобов'язань та проведення розрахунків з нерезидентами за імпорт продукції, який здійснюється без увезення із-за кордону цієї продукції на територію України або здійснення

авансових платежів (крім оплати критичного імпорту) кваліфікувалось, як порушення правил валютного контролю; з 01.11. 2008 запроваджувався механізм розрахунку відкритих валютних позицій банку за кожною окремою валютою при операціях з купівлі-продажу іноземної валюти; банкам дозволялось тримати валюту 1 групи класифікатора на рахунках «ностро» лише у банках країн, валюти яких належать до 1 групи класифікатора валют; тимчасово встановлювалась нульова ставка резервування коштів за договорами про залучення коштів в іноземній валюті від нерезидентів на строк, що дорівнює або менший 183 днів.

В сфері готівкового обігу цією постановою встановлювалась гранична маржа між купівлею-продажем іноземної валюти в розмірі 5%. Ця норма була скоригована постановою Правління НБУ від 05.11.2008 № 353, в якій зазначалось, що продаж готівкової іноземної валюти повинний здійснюватись по офіційному курсу, а купівля - не менше 3% від курсу продажу. 07.11.2008р. постановою Правління НБУ № 356 норматив в три відсотки був скоригований на норматив у 1,5 відсотки. Для максимізації прибутку від готівкових операцій уповноважені банки почали встановлювати комісії на продаж готівкової валюти, що фактично привело значення готівкових курсів продажу валюти до ринкових значень. Тому постановою Правління НБУ від 04.12.2008 р. ці обмеження були зняти. Це привело до подальшої девальвації гривні в результаті чого курс продажу долара США на готівковому ринку України в січні 2008 р. в середньому становив 8,21 грн., а в деяких містах - 10 грн.

Для зниження попиту на іноземну валюту на безготівковому ринку Правління НБУ постановою від 18.12.2008 р. № 435 «Про функціонування безготівкового валютного ринку України» було обмежено право банків здійснювати арбітражні операції.

З метою підтримки курсу національної валюти Національний банк України за останні 4 місяці 2008р. здійснив на безготівковому валютному ринку інтервенції на суму 10,4 млрд. дол., а за 4 місяці 2009 р.- 5,4 млрд. дол.

США. Кошти на підтримання курсу гривні вилучались з міжнародних резервів Національного банку, що призвело до їх зменшення за період який аналізується на 13,0 млрд. дол. США. В результаті недовіри вкладників фізичних осіб в цілому до банківської системи відбувся відтік коштів з депозитів населення. За аналізує мий період тільки валютні депозити населення зменшились на суму 3,7 млрд. дол. США. В умовах відсутності джерел поповнення міжнародних резервів Національний банк України опинившись перед дилемою чи підтримувати ліквідність банківської системи, чи підтримувати курс національної валюти пішов по першому шляху. Але досвід подолання банківських криз 1998 р. та 2004-2005 рр. свідчить, що відновлення довіри до банківської системи іде в першу чергу через заходи, які приймаються Національним банком для стабілізації курсу національної валюти. З цього приводу голова правління «ОТП Банку» Д. Зіньков відмічав що «є тільки один шлях повернення заощаджень населення в банки – це відновлення довіри до банківської системи в цілому. Для цього необхідна стабільність, в першу чергу валютного курсу» [4]. Більш конкретніше сформулював цю тезу голова правління банку «Хрещатик» Д. Гриджук «для того щоб зупинити падіння потрібно зупинити девальвацію гривні, усунути джерело гривневих ресурсів для валютних спекуляцій, повернути елементи валютного контролю, які не перешкоджають підприємницькій діяльності, але дозволяють знизити доларизацію економіки» [3].

Кроки Національного банку України по проведенню з 27 лютого 2009 р. цільових валютних аукціонів для задоволення потреб фізичних осіб в готівковій валюті, які йшли виключно на погашення заборгованості за кредитами отриманими в іноземній валюті показали, що вони є ефективними та дозволили вже з березня 2009 р. знизити попит населення на готівкову валюту (в квітні 2009 р. було продано населенню на 40% менше готівкової валюти ніж у лютому 2009 р.) і знизити середній курс продажу готівкового долара США до рівня 8,04 грн. в квітні 2009 р. Але ці заходи необхідно було

проводити раніше, що зменшило б напругу на готівковому валютному ринку та сприяло скорішому відновленню довіри до банківської системи.

Для зменшення привабливості депозитів в іноземній валюті НБУ в січні 2009 підвищив норми обов'язкового резервування для строкових коштів до 4%, а для коштів на вимогу - 7%. Для зменшення запозичень банків на зовнішньому ринку була введена норма резервування для зовнішніх запозичень у розмірі 2%. Для зменшення привабливості іноземних кредитів та підтримання належного рівня ліквідності банківської системи НБУ ввів нові нормативи резервів за кредитами в іноземній валюті (під стандартну заборгованість 50%, а під всю іншу -100%). Вирішальним для зниження рівня доларизації економіки України та збільшення пропозиції безготівкової валюти є прийняття Верховною Радою України закону, який забороняє банкам здійснювати кредитування населення в готівковій іноземній валюті та зменшує строк повернення валютної виручки експортерів (здійснення авансових платежів імпортерами) з 180 до 90 днів.

Але за прогнозами експертів в третьому та четвертому кварталах 2009 р. очікується значне зростання попиту на безготівкову іноземну валюту з боку державних і банківських установ для погашення зовнішніх боргів, а також закупівлі корпораціями критичного імпорту. На готівковому валютному ринку попит населення може зрости в кінці року в зв'язку з наближенням президентських виборів. В умовах рецесії світової економіки збільшення надходжень від експорту української продукції не очікуються. За прогнозами експертів агенції S&P на кінець 2009 р. від'ємне сальдо платіжного балансу України становитиме 12% ВВП країни [1], тоді як на кінець 2008 р. воно становило 7,7%. Це означає, що в кінці 2009 р. в Україні стане відчутним дефіцит іноземної валюти.

Висновки. В умовах можливого загострення фінансової кризи в кінці 2009 р., серед першочергових заходів валютного регулювання, як показав досвід подолання минулих валютних криз, є відновлення обов'язкового продажу експортної виручки на рівні 50 або 75%. В період виникнення

ажіотажного попиту населення на готівковому валютному ринку Національному банку необхідно негайно проводити додатковий продаж готівкової валюти для комерційних банків з подальшим їх продажем населенню, одночасно встановлюючи маржу курсів купівлі-продажу готівкової валюти у розмірі не більше 2 % від офіційного курсу, при цьому необхідно заборонити банкам встановлювати додаткові комісії.

Список літератури

1. Береславська, О. Чинники курсової нестабільності в Україні [Текст]/ О. Береславська// Вісник НБУ. -2009. - № 2. – С. 8 -14.
2. Журавка, Ф. Валютна політика в умовах трансформаційних змін економіки України [Текст]/Ф. Журавка: монографія – Суми: Ділові перспективи: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008 – 334 с.
3. Гриджук, Д. На шляху до очищення [Текст]/ Д. Гриджук// Інвестгазета. -2009. - № 9 – С. 57.
4. Зиньков, Д. Банкир – о сигналах [Текст]/ Д. Зиньков// Бизнес. -2009. - № 12. – С.29.
5. Офіційний сайт НБУ [Електронний ресурс]/ - Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
6. Коваленко, В., Крохмаль, О. Антикризове управління в забезпеченні фінансової стійкості банківської системи [Текст]/ В. Коваленко, О. Крохмаль: монографія .- Суми: УАБС НБУ, 2007. -198 с.
7. Кравчук, К. Народні резерви [Текст] / К. Кравчук//Контракти. – 2009. - № 18-19. – С. 8-9.

Summary

The article analyzes different tools of currency regulation used by the Nation bank of Ukraine during the period from 1998 to 2009 years. The necessity of returning to the indispensable selling of currency earnings by the exporters is argued, as well as the growth of the national currency's selling to the commercial banks by the NBU in the period of crisis together with the associating the rates of national currency purchase and selling with the official rate.

Марчук, В.П. Деякі питання валютного регулювання в Україні у кризові періоди [Текст] / В.П. Марчук // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць. - Суми: УАБС НБУ, 2009. - Вип. 26. - С. 72-83.